

УДК 355.457

Андрій Миколайович БІЛОРУС,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактики
прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ ЩОДО СТАБІЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДДІЛУ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ У РАЗІ ЗМІНИ ОБСТАНОВКИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

У статті розглянуто основні методологічні підходи до стабілізації функціонування відділів прикордонної служби під час виконання завдань з охорони державного кордону в разі зміни обстановки на ділянці, що охороняється.

Ключові слова: *відділ прикордонної служби, стабілізація функціонування відділу, зміна обстановки, черговий центру управління службою, старший зміни прикордонних нарядів, група реагування.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Запровадження нового, європейського підходу до охорони державного кордону потребувало вироблення нової, адекватної вимогам сьогодення моделі охорони державного кордону. Принципово новим стало те, що в основу прикордонної служби було покладено:

патрулювання в межах контрольованого прикордонного району;
охорону ділянки змінами прикордонних нарядів відділів прикордонної служби;

© Білорус А. М.

мобільне реагування на ситуацію в зоні відповідальності за зміни обстановки;

діяльність інспекторів прикордонної служби;

службу прикордонних і спільних нарядів.

Це спричинило і зміни в побудові охорони державного кордону – створення п'яти функціональних систем і зміну тактики дій відділів прикордонної служби з реалізації отриманої інформації за зміни обстановки на ділянці, що охороняється.

Результати оперативно-службової діяльності відділів прикордонної служби Державної прикордонної служби України (ДПСУ) за 2012–2014 роки свідчать про існування низки недоліків в охороні державного кордону. Умови динамічного розвитку обстановки, швидкоплинність протиправних дій правопорушників потребують від посадових осіб відділу, що здійснюють управління службою, чітких знань та умінь щодо керівництва службою зміни прикордонних нарядів в умовах зміни обстановки. Функціонування відділу прикордонної служби за змін обстановки на ділянці визначається такими факторами:

залучення великої кількості різноманітних сил і засобів для вирішення питань забезпечення недоторканності державного кордону;

недостача часу на прийняття управлінських рішень;

швидкоплинність процесів, що характеризують зміст змін обстановки на ділянці, та інші.

Запровадження нової моделі охорони державного кордону, принципів і форм охорони кордону, перехід на службу змінами прикордонних нарядів поставило питання пошуку й упровадження адекватного порядку дій підрозділів охорони кордону в разі зміни обстановки. Іншим фактором, що визначає необхідність зміни тактики дій підрозділів при змінах обстановки, став процес реструктуризації персоналу ДПСУ та принципів його комплектування, комплектація підрозділів військовослужбовцями військової служби за контрактом. Це привело до більш вищого та якісного рівня особистої підготовки персоналу, що дає можливість вирішувати складніші завдання.

Іншим фактором, який визначив необхідність вироблення нових підходів і напрацювання нової, принципово іншої тактики дій відділів прикордонної служби з реагування на зміни обстановки, стало те, що старшим зміни прикордонних нарядів призначається офіцер відділу, професійна підготовка якого дозволяє вирішувати низку завдань з управління силами та засобами зміни прикордонних нарядів на достатньо високому рівні. Отже, розширились його обов'язки та права.

Усе це і визначило необхідність дослідження порядку дій сил та засобів відділу прикордонної служби при зміні обстановки з метою визначення сучасних підходів до забезпечення стабілізації його функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питання удосконалення роботи посадових осіб відділу прикордонної служби викладені у роботах таких авторів, як В. Ф. Сторожук, О. Б. Фаріон, В. П. Мартинюк та інші, але вони не розглядали їх діяльність як реалізатора забезпечення стабільного функціонування відділу при різкій зміні обстановки на ділянці, що охороняється, під час виконання завдань з охорони державного кордону.

Метою статті є всебічне вивчення сучасного стану щодо забезпечення функціонування відділів прикордонної служби в умовах складної та динамічної обстановки на державному кордоні та розробка обґрунтованих підходів щодо удосконалення роботи посадових осіб відділу для її стабілізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спочатку визначимо поняття стабілізації функціонування відділу прикордонної служби при різкій зміні обстановки. Слово “стабілізація” пішло від лат. “stabilis”, що перекладається як стійкий, посилення, приведення в постійний стійкий стан або підтримання цього стану в об'єкті, або сам стан стійкості об'єкта.

Зважаючи на вищевказане, можна стверджувати, що стабілізація функціонування відділу прикордонної служби при різкій зміні обстановки – це комплекс заходів, які проводяться управлінням

відділу прикордонної служби і спрямовані на посилення використання сил та засобів підрозділу та приведення їх у стан стійкого виконання поставлених завдань з максимальним використанням можливостей для забезпечення недоторканності державного кордону при різкій зміні обстановки на ділянці відповідальності.

Іншими словами – стабілізація функціонування відділу прикордонної служби при зміні обстановки – це процес, що складається з набору послідовних взаємопов'язаних дій посадових осіб відділу прикордонної служби, спрямованих на максимальне зменшення негативного впливу факторів, що виникають при різкій зміні обстановки, на виконання силами та засобами підрозділу поставлених завдань з охорони державного кордону.

З удосконаленням побудови охорони державного кордону, створенням системи збирання та добування даних обстановки створились сприятливі умови для своєчасного отримання інформації про протиправну діяльність на ділянці відповідальності відділу. Але одночасно з цим збільшилась кількість джерел отримання інформації, розширився інформаційний потік даних, які характеризують обстановку, що складається на ділянці. Усе це поставило питання створення нової штатної одиниці, професійна підготовка особового складу якої дозволяла б вирішувати такі завдання: організацію збору даних обстановки на ділянці відповідальності, класифікацію отриманої інформації та її сортування, передачу її відповідним посадовим особам та організацію збереження (створення інформаційної бази даних) в умовах дефіциту часу та динамічності зміни обстановки. А тому до складу відділів прикордонної служби було введено центр управління службою, персонал якого і призваний вирішувати вказані завдання. Одним із головних завдань центру стало забезпечення оперативного збору даних обстановки на ділянці відділу щодо характеризування її зміни протягом доби, що у свою чергу, призвело до організації несення оперативно-чергової служби на принципово нових засадах, дало змогу начальнику відділу більш детально та об'єктивно аналізувати обстановку та проводити прогноз її зміни. Як наслідок – більш якісна підготовка під-

розділу до дій у разі зміни обстановки, що і приводить до високого рівня стійкості в діях сил і засобів, а отже, – рівня стабільності в діях підрозділу. Відмежування даних сил від системи збору та добування даних обстановки ми вважаємо великою помилкою.

Озброєння відділів новими сучасними зразками озброєння, безпосередньо тепловізорними комплексами, дає змогу вести черговому центру управління службою, а за необхідності – старшому зміни прикордонних нарядів технічне та інші види спостереження за всією ділянкою відділу, здійснювати контроль за переміщенням усіх рухомих об'єктів ділянкою, включаючи прикордонні наряди. Вони стають єдиними особами в зміні прикордонних нарядів, які у визначений момент володіють повною картиною обстановки, що складається на ділянці підрозділу в даний момент часу. Можливість відслідковувати місцезоложення прикордонного наряду, не виходячи з ним на зв'язок, дає можливість зменшувати час на визначення та постановку йому завдань щодо реалізації отриманої інформації про правопорушення. Адже зникає необхідність виклику прикордонного наряду на зв'язок, уточнення його місцезоложення та умов несення служби. А тому іншим шляхом підвищення ефективності дій підрозділу при зміні обстановки є надання черговому центру управління службою права негайно здійснювати оповіщення сил та засобів для реалізації даних обстановки, що виникає на ділянці підрозділу в контексті її змін, а саме групи реагування, та самостійно здійснювати підйом резервів у випадку, якщо правопорушник не затримано. Одночасно з цим можливість відслідковувати зміни обстановки в реальному часі дає змогу черговому центру управління службою можливість визначати прикордонні наряди для реалізації прийнятого часткового рішення старшим зміни прикордонних нарядів та визначати їм додаткові завдання, надавати силам, задіяним у реалізації даних обстановки, розрахункові та інші необхідні дані для ефективного виконання ними поставлених завдань. Це дозволяє зменшити час від моменту виявлення правопорушення до моменту початку маневру силами та засобами, які призначені для його припинення. А це приводить до підвищення оперативності стабіль-

ності дій сил і засобів відділу прикордонної служби. Але при цьому необхідно розуміти, що старшому зміни надано право приймати тільки часткові рішення і тільки для реалізації отриманих даних обстановки.

Створення інституту дільничних інспекторів прикордонної служби також внесло зміни в тактику дій підрозділів охорони кордону за зміни обстановки. З'явилась сила, яка постійно перебуває на ділянці, досконало знає обстановку на ній, володіє великою кількістю джерел отримання даних. Це дало змогу начальникові відділу прикордонної служби більш оперативно здійснювати збір (уточнення) даних обстановки при її зміні, а отже, своєчасно вносити корективи у свої рішення та дії підлеглих. Адже у разі зміни обстановки на ділянці відповідальності дільничний інспектор прикордонної служби одразу проводить низку заходів щодо її уточнення, а при виявленні ознак правопорушення – інформаційного забезпечення дій сил з його припинення, а деколи і надає практичну допомогу в протидії виявленому правопорушенню (злочину). Практика показує, що така форма службової діяльності, як реалізація даних обстановки, займає верховенство серед інших визначених форм. А тому необхідно розглянути питання забезпечення особистої безпеки дільничного інспектора прикордонної служби. Одним із напрямів такої діяльності є несення служби парними дільничними інспекторами прикордонної служби на ділянках активної протиправної діяльності. Це дає змогу частково реалізовувати отриману інформацію, не залучаючи сили і засоби відділу (тобто зміни прикордонних нарядів, резерви).

Не можна залишити поза увагою і роль старшого зміни прикордонних нарядів. До його обов'язків входить проведення попередньої правової оцінки й узагальнення отриманої інформації про зміни в обстановці. Також він має право віддавати розпорядження прикордонним нарядам на ведення пошукових дій та організувати заходи щодо вчинення процесуальних дій у межах провадження в справах про адміністративні правопорушення, здійснювати оповіщення персоналу, ставити завдання групі реагування. Це також сприяє підвищенню оперативності реагування відділу прикордонної служби на зміни обстановки.

Другою складовою нової моделі охорони державного кордону, що впливає на стабільність функціонування відділу прикордонної служби, є система реалізації даних обстановки. Ефективність функціонування даної системи прямо пропорційно впливає на стабільність функціонування відділу прикордонної служби при зміні обстановки в цілому. Адже головним завданням даної системи є випереджувальне перекриття достовірних напрямків руху правопорушників, блокування місць їх появи, знаходження та захоплення. Тому головним критерієм, що характеризує ступінь її функціонування або працездатності, є час, необхідний для реалізації її складовими отриманої інформації. І чим менший цей час, тим вища ймовірність затримання правопорушника, а отже, менше сил і засобів буде залучено для його реалізації, що дає змогу більшу їх частину залучати планово до охорони державного кордону. Це веде до підвищення рівня стабілізації функціонування відділу прикордонної служби у разі різкої зміни обстановки.

Ця взаємозалежність визначила необхідність створення принципово нової системи чергових сил (засобів) і резервів, мета яких – оперативне реагування на всі надзвичайні ситуації, зміни в обстановці у разі її ускладнення та виконання раптово виниклих завдань, що не потребують залучення резервів у повному складі. Наслідком стало створення в підрозділах охорони кордону сил і засобів, які призначаються для пошуку, переслідування та затримання правопорушників та забезпечення оперативного реагування на зміни в обстановці у разі її загострення та виникнення надзвичайних ситуацій. У відділі прикордонної служби це – група реагування, на яку покладено вищевказані завдання. Створення даних сил дозволило більш ефективно й оперативно реагувати на зміни в обстановці на ділянці відповідальності без залучення всіх наявних сил і засобів. Визначена тактика дій прикордонних нарядів, що входять до складу групи реагування, дозволяє максимально використати їх можливості, що, у свою чергу, сприяє високій стабільності функціонування підрозділу.

Черговою складовою даної системи, що впливає на стабільність функціонування відділу прикордонної служби, є центр управління службою, який призначений для своєчасного інформування керівництва відділу про зміни в обстановці як протягом доби, так і за різкої її зміни, доведення сигналів оповіщення та тривоги. Створення центрів управління службою дало можливість упорядкувати систему взаємобміну інформацією про обстановку між підрозділом і взаємодійними органами, що дислокуються на ділянці відповідальності, розширити та ввести нові джерела отримання інформації. Як наслідок – підвищення рівня інформаційної обізнаності начальника відділу щодо оперативної обстановки, яка складається на ділянці відповідальності, забезпечення своєчасного виявлення ознак її зміни, спроможність здійснити максимальне інформаційне забезпечення потреб начальника відділу прикордонної служби (старшого зміни прикордонних нарядів) з прийняття управлінського рішення для вирішення раптово виниклих завдань відповідно до зміни обстановки. Це дає можливість більш організовано здійснювати заходи щодо її реалізації із залученням обмеженої кількості сил і засобів, а решті забезпечити функціонування за повсякденним варіантом. Але при цьому ефективність дій відділу прикордонної служби в цілому залишається в межах визначеного рівня готовності до дій. Це забезпечує високий рівень стабільності функціонування відділу прикордонної служби загалом у разі зміни обстановки.

Висновки. Вивчення досвіду оперативно-службової діяльності з охорони державного кордону, протидії правопорушенням та визначення сукупності факторів впливу на стійкість виконання завдань відділів прикордонної служби дало можливість визначити основні методологічні підходи щодо забезпечення високої стабільності функціонування відділу прикордонної служби у разі різкої зміни обстановки.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Це питання потребує досконалого вивчення та розробки моделі функціонування всіх сил та засобів відділу прикордонної служби при різкій зміні обстановки.

Список використаної літератури

Охорона державного кордону прикордонною заставою. Частина 1 : навчальний посібник. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2005. – 300 с.

Про затвердження Інструкції про порядок оцінки інформації за методом “4х4” : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 19.01.2008 № 44. – К. : АДПСУ, 2008.

Про затвердження Інструкції з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.12.2009 № 1040. – К. : АДПСУ, 2009.

Про організацію діяльності центрів управління службою в Державній прикордонній службі України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 04.02.2009 № 70. – К. : АДПСУ, 2009.

Рецензент – кандидат військових наук, доцент Каштелян С. М.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2014.

Билорус А. Н. Современные взгляды на стабилизацию функционирования отделов пограничной службы при изменении обстановки в ходе выполнения задач по охране государственной границы

В статье рассмотрены основные методологические подходы к стабилизации функционирования отделов пограничной службы во время выполнения задач по охране государственной границы в случае изменения обстановки на охраняемом участке.

Ключевые слова: *отдел пограничной службы, стабилизация функционирования отдела, изменения обстановки, дежурный центра управления службой, старший смены пограничных нарядов, группа реагирования, участковый инспектор пограничной службы.*

Bilorus A. M. Collection system (mining) efficiency assessment methods and state border protection department processing conditions as a construction part in the area of border guards

The analysis of the function build system (mining) and processing conditions on the border department responsibility area and determine main

indicators are characterize the efficiency of obtaining information about the environment. It is possible to determine the components of methodological approaches to assess the overall effectiveness of its operation.

The article reveals the essence approaches and the procedure for determining the information provided cleaning (extraction) efficiency assessment and processing conditions as one of the most important and describing extent in the system of main tasks. The most important are the following: the proportion of extracted and share sales information, hidden stability system, flexibility and efficiency. Share information allows us to estimate the system capacity to collect and obtain information on conditions established in the state border protection unit responsibility area for a specified period of time. The share sales information characterizes the system efficiency in advance to provide the chief border guard units necessary information with regard to time for its realization.

These conditions implementation Completeness during Border Service department operational activity will be characterized by secrecy of action for getting to a given data environment object and share information available sources which extracted and transferred to the chief border guard units and an unknown element, illegal activities in the border area of the unit against that, it was carried out, to collect information. But it is always in the operation secrecy context which must take into account its ability to operate in any environment and at any specific time, in other words - the stability of the system or its ability to resist all external and internal influences. The next performance given system efficiency evaluation is capable to in no time at all to give the chief border guard units required information, that speed and opportunity to work with various types of information - flexibility. These figures are connected as to obtain the most complete information about the phenomenon to be used by all available sources of information regardless of their type. These indicators are interrelated and must be considered together. The method for cleaning and processing conditions effectiveness evaluating allows the Chief of Border Service Department objectively assess its possibility to obtain necessary data for the situation responsibility area and, if necessary, makes timely adjustments to its work.

Keywords: *information, gathering system (mining) and processing conditions, the efficiency of the operation, results.*